

Арт-терапия при деца с церебрална парализа

Татяна Дамянова, Иван Чавдаров

Специализирана Болница за Рехабилитация на Детска
Церебрална Парализа „Св. София“

Резюме: Арт-терапията (АТ) е интердисциплинарен подход, който успешно се прилага в комплексната рехабилитация на деца с церебрална парализа (ЦП). Тя се явява важно средство за самопознание и самоизява, при което акцента е поставен върху процеса на творческата дейност и интеракциите между детето и терапевта, а не върху достигането на краен продукт.

Въздействие на АТ в комбинация с другите терапевтични методи има особената сила да изгражда, подкрепя и формира качества и умения, необходими за социалното, емоционалното, психическото и физическо развитие на децата с ЦП.

Abstract: The Art-therapy (AT) is an interdisciplinary approach that successfully applied in the complex rehabilitation in children with cerebral palsy (CP). It is an important tool for self-knowledge and self-expression in which emphasis is placed on the process of creativity and interaction between client and therapist, but not to get reached an end product.

The effect of AT in combination with other type of therapies has a special power to build, to support and to form the qualities and skills required for social, emotional, mental and physical development of the children with CP.

Увод

Целта на настоящия текст е да разкрие възможностите на арт-терапията като част от комплексната рехабилитация, прилагана при деца с церебрална парализа. Той е базиран на дипломна работа, защитена след обучение в Програма Арт терапия на Нов български университет и работата ми като терапевт в СБРДЦП „Св. София“.

Въздействие на изкуството в комбинация с другите терапии има особената сила да изгражда, подкрепя и формира качества и умения необходими за социалното, емоционалното, психическото и физическо развитие на децата с увреждания. Специализирана болница за рехабилитация на деца с церебрална парализа „Св. София“ гр. София, в която работя има за своя мисия посредством активно въздействие върху двигателните, графичните, говорните,

психичните и учебни умения на децата с ЦП, да създаде условия за тяхното равностойно участие в обществения живот и подобряване качеството на живота им, което да стимулира собствения професионален избор и себerealизация.

Церебралната парализа(ЦП) е увреждане на развиващия се мозък на новороденото, като се засягат в различна степен различни сфери от дейността му, а именно координацията на движенията и позата на тялото, фината моторика, говора, интелекта, перцепцията, емоциите, което понякога се комбинира с епилепсия, слепота, глухота и други отклонения. Заболяването изисква в повечето случаи ежедневни и продължителни, многогодишни грижи от различни видове специалисти (лекари, психолози, логопеди, специални педагози, рехабилитатори и др.), които рехабилитират детето. Адаптирането на терапевтичните методи към детето е основно правило в нашата работа.

Арт-терапевтичното въздействие е една от възможностите за подобряване състоянието на децата с ЦП. В зависимост от нуждите и желанието на децата и техните родители, арт терапията се прилага като част от комплексната терапия в нашата болница.

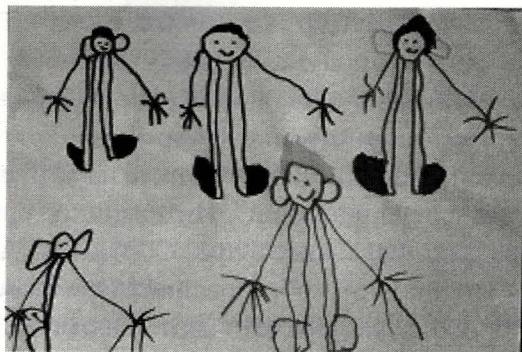
Арт- терапията в рехабилитационния процес

Всеки тип нарушение изисква индивидуален подход и техника от специалиста арт терапевт, но като цяло в съвременната арт-терапия се е изградила единна система от последователни етапи, които определят протичането на един арт-терапевтичен процес:

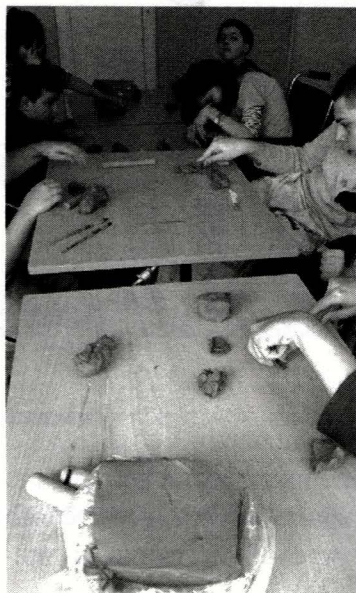
- подготвителен етап
- етап за формиране на отношения и начало на изобразителна дейност на клиента
- етап на укрепване и развитие на психотерапевтичните отношения и на най-продуктивната изобразителна дейност на клиента.

В практиката могат да се срещнат два основни варианта на арт-терапевтична работа - индивидуална и групова.

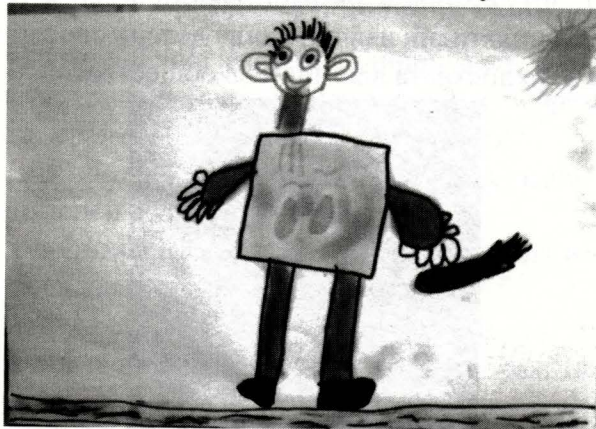
Индивидуалната форма се определя от договореност между арт терапевта и клиента. Тази форма на работа може да има директивен или недирективен характер и в повечето случаи протича в строго индивидуален маниер, определен от специфичните потребности на конкретния клиент.

Различните форми на груповата арт-терапия понастоящем се използват много по-широко от индивидуалната форма на арт-терапевтичната работа. При това те навлизат все повече и се прилагат не само в здравеопазването, но и в сферата на образованието, в социалната дейност, както и в още редица други области. Груповата арт-терапия е предпочитана от много арт терапевти поради редица предимства, като например нейната деликатност и равнопоставеност между отделните членове на арт терапевтичната група, “демократичната атмосфера”, която тя предполага, равната отговорност на отделните клиенти, чувствително по-малката зависимост от арт терапевта, разработването по време на сесии на множество комуникативни навици и определени способности, което способства и за цялостната адаптация в обществото.

Важна особеност при арт-терапията е, че не се акцентира върху качествен краен продукт, а върху процеса на създаване, интеракциите в групата и с терапевта. Шевченко и Левченко за първи път през 1997 г. употребяват термина „арт педагогика” в научнометодическото пособие „Принципите на арт педагогика и арт терапия в работата с деца и юноши”. Интензивно терминът започва да се употребява след издаването през 2001г. на „Арт педагогика и арт терапия в специалното образование“ (Медведева, Левченко, Комисарова, Добровольская), където „арт педагогиката се определя като синтез между две области на научното познание (изкуство и педагогика), обезпечавачи разработката на теорията и практиката на педагогическия корекционно насочен процес на художественото развитие на децата с недостатъци в развитието и въпросите за изграждане основите на художествената култура чрез изкуство.” (Медведева, Е. Арт педагогика и арт терапия в специалном образовании, 2001). В изданието се обобщава опитът на изкуството като корекционно средство върху деца с нарушения в развитието. Авторите се придържат към по-широко тълкуване на арт-терапията, засягащо използването на визуални техники и инструменти в рамките на специалните образователни институции.

Цели и задачи:

- Изграждане на доверие
- Преодоляване на страха и контрола
- Идентифициране на собствените емоции
- Изразяване чрез бои, глина и др. материали на тези емоции

- Установяване и работа в определена рамка
- Изграждане на граници
- Стимулиране на изследователски умения
- Стимулиране на въображението
- Развиване на способност за по-продължителна концентрация
- Развиване на способност за възприемане и изпълнение на поставена задача
- Придобиване на сетивен опит
- Изследване на груповата динамика
- Разкриване на вътрешни ресурси

Показатели за оценка на процеса при груповата арт-терапия:

1. Използване на различни материали – цветни моливи, флумастери, пастели, водни и темперни бои, глина и др.;
2. Взаимодействие между членовете на групата;
3. Общ тонус на групата – изследване на емоционалното състояние на членовете по време на груповата работа;
4. Въвлеченост в творческия процес;
5. Разкриване на вътрешни ресурси.

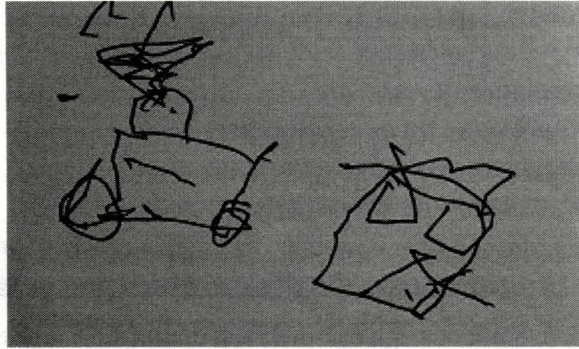
Как помага Арт-терапията?

- Телесна осъзнатост
- Активира и свързва двете полукълба на мозъка
- Разширява възможностите за изразяване
- Развива въображението и когнитивните способности
- Разширява възможностите за избор и излизане от затруднена ситуация
- Представя възможности за взаимодействия, които иначе са трудни или невъзможни
- Дава безопасна рамка.

Необходими условия:

- Материали
- Атмосфера на приемане и отпускане, игривост, пространство на „ДА“

- Поощряване на инициативността
- Възможност за избор, ясни обяснения
- Често терапевта участва в творческия процес
- Ресурсите на терапевта- приемане и съгласяване с безпомощността.

Изводи и заключение

На базата на проведените индивидуални и групови арт-терапевтични сесии с деца с церебрална парализа ярко и точно се налага основният извод – арт-терапията е изключително подходяща и има благоприятно въздействие върху тези деца, при условия, в които те получават възможност за себеизразяване и себеосъзнаване.

Целите и задачите, които си поставих в началото на това изследване са постигнати. Успях да изградя доверие между себе си и децата, те преодоляха страха си от свободното изразяване без ограничения и рамки. В творческия процес всички успяха да идентифицират своите емоции, да ги изразят адекватно и да подобрят емоционалното си състояние. Работата с различни изобразителни материали им донесе много нов сетивен опит, нови когнитивни познания и стимулира изследователските им умения и въображението.

Арт-терапевтичният процес беше водещ в нашата работа. Акцентът беше върху процеса, не целяхме постигането на краен продукт. Но въпреки това в индивидуалната терапия с едно от децата постигнахме в няколко сесии осъзнаване на схемата на човешкото тяло. Детето придоби увереност в собствените си възможности да се изразява чрез средствата на изкуството. Преодоля стеснителността си. Разкри своите чувства и желания и това беше много важно както за него, така и за мен като терапевт.

При работата ми с децата в групата, за мен бе от значение да успея да ги накарам по време на арт терапевтичните сесии да се почувстват наистина членове на група. Наблюдавах взаимоотношенията им и поведението им. Резултатът от терапията показва, че когато поставим подходящи задачи, заложим на експеримента като подход в работата и когато има доверие между терапевт и деца, налице е създаването на атмосфера на лечение чрез изкуство. Налице бе интересна групова динамика. В началото на работата ни в групата имаше пет деца, впоследствие пожелаха да се включат още две. Децата живеят с увреждането си и болката от ограниченията, които им поставя то. Арт-терапията им помогна да се сблизат, да станат по-толерантни един към друг, да говорят открито и без притеснения за желанията и тревогите си. Арт- терапията е преимуществено средство за невербално общуване. Тя е средство за изразяване и осъзнаване на емоции, процеси и взаимоотношения. Крайният продукт от арт терапевтичните сесии може да бъде използван като проекция от психолози и да даде по-широка картина за състоянието на пациента.

Избрах арт-терапевтични техники, които да съответстват на възможностите на децата. Това им даде възможност да изразят себе си по начин, който да не ги притеснява и затруднява. Интересно за мен беше желанието им да пробват непознати за тях до този момент материали и техники. Въпреки ограниченията, които поставя заболяването им, въображението и желанието им да експериментират бе провокирано от арт терапията. Средата, която създадох, беше подкрепяща и насърчаваща.

Арт-терапията е интересна, провокира с нови, непознати техники и материали, което събужда у детето здравото любопитство и желание да изследва и отговаря на света наоколо, претворявайки го в образи или звуци. А в създаденото алтернативно пространство, детето получава подкрепата да изразява себе си безусловно, което само по себе си лекува.

Тя позволява на детето да се чувства неосъждано, прието и одобрено по индиректен начин – чрез безусловното приемане на творческия продукт, създаден от него. Това има силен лечебен ефект и действа изключително насърчаващо по отношение на увереността на децата, доверието и адаптацията им.

Арт-терапията допринася за развиването на креативния потенциал на всяко дете чрез неговата художествена продукция. Креативността е фактор, който позволява да се даде най-пълнен израз на личността и да се утвърди нейната неповторимост.

Творейки и рефлектирайки върху изкуството, което правят и процеса, през който преминават, децата получават възможност да обогатят своето познание за себе си и другите, да се справят със симптомите, стреса и травматичните преживявания, да повишат своите познавателни способности и да преживеят пълноценно жизнеутвърждаващото удоволствие от творчеството.

Два са основните моменти, изпъкващи в концептуалната същност на арт-терапията, които имат детерминиращ характер – изкуството оказва неизчерпаемо въздействие и сила върху емоционалното състояние и развитие на индивида при формирането на неговата личност и също фактът, че арт терапията разчита на собствените сили на отделната личност, на нейният самолечебен потенциал, както и на творческите ѝ възможности за адаптация и самосъхранение.

При арт-терапевтичната работа има синхрон и свързване в дейностите на различните специалисти – педагози, психотерапевти, психолози, лекари, социални работници. Това осигурява както комплексен подход при разрешаването на различните казуси, така и оптимална ефективност на въздействието. Арт-терапията може да се определи като част от комплексната рехабилитация, която се прилага при деца с церебрална парализа и допълва терапевтичното въздействие върху тях.

Литература:

1. „Диагностика, рехабилитация, лечение и администриране на деца с церебрална парализа“, „Българска Неврология“, том 15/брой 3, допълнение 1, декември, 2014
2. Иванова, А. Развитие на художествения изказ чрез арт терапевтичен метод, дисертация за присъждане на ОНС „доктор“ по НС 05.07.00- Педагогика на изобразителното изкуство, СУ ”Св. Кл. Охридски”. С., 2006.
3. Лебедева, Л. Практика арт-терапии: подходи, диагностика, система занятия. СПб.: Речь, 2003

4. Медведева, Е. Арт педагогика и арт терапия в специалном образовании. М.:Академия, 2001
 5. Попов, Т. Терапия и профилактика чрез изкуство. Издателство „Образование”, С., 2004
 6. Практикум по Арт терапия, НБУ, 2017
 7. Христозов, Хр. Практическа психотерапия. С.: Медицина и физкултура, 1998
 8. Чавдаров, И. „Академия по церебрална парализа“, Сборник доклади, Изд. „Джеми Стратус“ ООД, гр. Ст. Загора, 2014
 9. Вах М., Brown J.K. The Spectrum of Disorders Know as Cerebral Palsy in:”Management of the Motor Disorders of Children with Cerebral Palsy” edited by Scruton D., D. Damiano, M. Mayston, MacKeith Press, London, 2004
 10. <http://cpcentresof-bg.com>
-